

«Τα τσερκένια»

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Καθαρή Δευτέρα σήμερα, αρχή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής και ο λαός μας την υποδέχεται με χαρά, με ήθη κι έθιμα. Άλλωστε η είσοδος σ' αυτήν την εκκλησιαστική περίοδο που θα μας προετοιμάσει για το Πάσχα, δεν θέλει μιζέρια και θλίψη, αλλά «πνεύμα σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης». Μήπως το έθιμο του χαρταετού, που είναι στενά συνυφασμένο με τη σημερινή ημέρα, δεν είναι καθόλου τυχαίο; Ας το σκεφτούμε: Ποιος είναι ο στόχος; Όλο ψηλότερα! Κι όταν τα παιδιά κουραστούν στην προσπάθεια, ο πατέρας τα ενθαρρύνει συμμετέχοντας και ο ίδιος: «Προσπαθούμε πάλι, συνέχεια, δεν εγκαταλείπουμε. Θα τα καταφέρουμε». Κι όταν τελικά πετάξει ο χαρταετός - συνήθως μετά από πολύ κόπο- τότε «πετάμε» κι εμείς: Ψηλά... Ψηλότερα...!

Επιλέξαμε για τη σημερινή ημέρα, τη μεστή νοημάτων, ένα απόσπασμα του Λογοτέχνη Κοσμά Πολίτη, (Πολίτη Κ., 1990, Στου Χατζηφράγκου, εκδ. Ερμής, Αθήνα, σελ. 140-143), που περιγράφει το πέταγμα του χαρταετού, που ονομαζόταν τσερκένι, στη Σμύρνη, στις αρχές του περασμένου αιώνα. Αξίζει να παρατηρήσει κανείς με πόση τέχνη έφτιαχναν τους χαρταετούς τα παιδιά, αλλά και πως ο συγγραφέας στην περιγραφή του εθίμου, χρησιμοποιεί εικόνες από την εκκλησιαστική ζωή.

Ρεντούμη Μαριάννα 2006-2007, Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης

«Θα σου μιλήσω για τα τσερκένια.

Είδες ποτέ σου πολιτεία να σηκώνεται ψηλά; Δεμένη από χιλιάδες σπάγγοι ν' ανεβαίνει στα ουράνια; Ε, λοιπόν, ούτε είδες ούτε θα μεταδείς ένα τέτοιο θάμα. Αρχινούσανε την Καθαρή Δευτέρα —ήτανε αντέτι— και συνέχεια την κάθε Κυριακή

και σκόλη, ώσαμε των Βαγιών. Από του Χατζηφράγκου τ' Αλάνι κι από το κάθε δώμα κι από τον κάθε ταρλά του κάθε μαχαλά της πολιτείας, αμολάρανε τσερκένια. Πήχτρα ο ουρανός. Τόσο, που δε βρίσκανε θέση τα πουλιά. Για τούτο, τα χελιδόνια τα φέρνανε οι γερανοί μονάχα τη Μεγαλοβδομάδα, για να γιορτάσουνε την Πασχαλιά μαζί μας. Ολάκερη τη Μεγάλη Σαρακοστή, κάθε Κυριακή και σκόλη, η πολιτεία ταξίδευε στον ουρανό. Ανέβαινε στα ουράνια και τη βλόγαγε ο Θεός. Δε χώραγε το μυαλό σου πώς μπόραγε να μείνει κολλημένη χάμω στη γης, ύστερ' από τόσο τράβηγμα στα ύψη. Και όπως κοιτάγαμε όλο ψηλά, τα μάτια μας γεμίζανε ουρανό, ανασαίναμε ουρανό, φαρδαίνανε τα στέρνα μας και κάναμε παρέα με αγγέλοι. Ίδια αγγέλοι κι αρχαγγέλοι κορωνίζανε. Θα μου πεις, κι εδώ, την Καθαρή Δευτέρα, βγαίνουνε κάπου εδώ γύρω κι αμολάρουνε τσερκένια. Είδες όμως ποτέ σου τούτη την πολιτεία ν' αρμενίζει στα ουράνια; Όχι. Εκεί, ούλα ήταν λογαριασμένα με νου και γνώση, το κάθε σοκάκι δεμένο με τον ουρανό. Και χρειαζότανε μεγάλη μαστοριά και τέχνη για ν' αμολάρεις το τσερκένι σου.

Ο Σταυράκης, ο Σταυράκης του Αμανατζή, θα γινότανε σπουδαίος τσερκενάς. Μα χαραμίστηκε η ζωή του. Ας είναι... Που λες, θα γινότανε σπουδαίος τσερκενάς. Παιδί ακόμα, ήτανε μάνα στις μυρωδιές. Να σου εξηγηθώ. Συμφωνούσες μ' έναν άλλον που αμόλαρε τσερκένι —όλα γίνονταν με συμφωνία, τίμια, δίχως χιανετιά — συμφωνούσες μαζί του να παίρνετε μυρωδιές. Δηλαδή ποιος θα ξούριζε την οριά του αλλουνού. Ο Σταυράκης άφηνε σπάγγο, έφερνε το τσερκένι του πιο πέρα και λίγο πιο κάτω από το τσερκένι τ' αλλουνού, τράβαγε τότε σπάγγο με δυνατές χεριές, και χραπ! του ξούριζε την οριά. Ήξερε κι άλλα κόλπα ο Σταυράκης. Και τα τσιγαροχαρτάκια της οριάς γινόντουσαν άσπρα πουλάκια, πεταρίζανε στα ουράνια, ώσπου τα 'χανες από τα μάτια σου. Το κολοβό τσερκένι αρχίναγε να παίρνει τάκλες —να, όπως γράφουνε τώρα κάποιες φορές οι εφημερίδες για τ' αεροπλάνα— και σαν ήπεφτε με το κεφάλι, δεν είχε γλιτωμό: χτύπαγε κάπου, ήσπαζε ο γιαρμάς στη μέση, και το τσερκένι σωριαζότανε ίδιο κορμί με τσακισμένη ραχοκοκαλιά. Ήτανε μάνα ο Σταυράκης.

Μα εξόν από τις μυρωδιές, ήτανε και τα παρσίματα. Μπλέκανε τα δυο τσερκένια, τράβαγες σπάγγο, τεζάρανε, κι όποιος ήσπαζε το σπάγγο τ' αλλουνού του 'παιρνε το τσερκένι. Κι αυτό με τίμια συμφωνία. Φώναζες, να τα παίρνομε; Ναι, σου αποκρινότανε ο άλλος, μα τι σπάγγο έχεις; Γιατί, αν είχες σπάγγο σιτζίμι ή διμισκί, κι ο άλλος είχε σπάγγο τσουβαλίσιο, σίγουρα τον έκοβες. Έπρεπε να 'ναι ισοπαλία, που λένε. Βέβαια, γινόντουσαν και χιανετιές καμιά φορά. Σπάνια όμως.

Τα τσερκένια δεν ήτανε σαν τα εδώ, τετράγωνα ή με πολλές γωνίες. Να σου εξηγηθώ. Φαντάσου ένα καλαμένιο τόξο —μισό τσέρκι, δηλαδή— με την κόρδα και με τη σαίτα του. Η σαίτα του —αυτός είναι ο γιαρμάς του τσερκενιού— ήτανε μια ξύλινη βέργα. Ο γιαρμάς, λοιπόν, περίσσευε κάτω από την κόρδα, δυο φορές πιο μακρύς παρά από την κόρδα ώσαμε τη μέση του τσερκιού. Αυτό, για την

ισορροπία. Ήτανε δεμένος στην κορφή του τσερκιού, το ίδιο και καταμεσής στην κόρδα. Κάτω, η μύτη του είχε μια χαρακιά. Ένας σπάγγος ξεκίναγε από την μian άκρη του τσερκιού, πλάι στην κόρδα, κατέβαινε, χωνότανε στη χαρακιά ή δενότανε γύρω στη μύτη, ανέβαινε από την άλλη, και ξαναδενότανε στην άλλη άκρη του τσερκιού. Το τσερκένι, λοιπόν, ήτανε ένα τόξο, που τέλειωνε κάτω μυτερό, σε σφήνα. Αυτός ήτανε ο σκελετός. Τον ντύνανε ύστερα με χαρτί, χοντρό ή πιο λιανό, ανάλογα με το μπόι του τσερκενιού. Βέβαια, το καλό τσερκένι, ήπρεπε να 'ναι καλοζυγιασμένο, να μη γέρνει ούτε από τη μια μπάντα ούτε από την άλλη. Μα, να σου πω την αμαρτία μου, εμένα μ' άρεσε να γέρνει λιγάκι από τη μια. Του κρέμαγα σκουλαρίκι από την άλλη, και σαν κορώνιζε ψηλά, καμάρωνε ίδια κοπέλα.

Το πιο φτηνό τσερκένι ήτανε ο Τούρκος: ένα μονοκόμματο κόκκινο χαρτί, με κολλημένα πάνω το μεσοφέγγαρο και τ' άστρο. Ύστερα ερχότανε ο Φραντσέζος, μπλου, άσπρο, κόκκινο, κολλημένα πλάι πλάι με τσιρίσι. Ακόμα πιο ακριβός ήτανε ο Έλληνας. Βλέπεις για την ελληνικιά παντιέρα, χρειάζονται πολλές λουρίδες, άσπρες και γαλάζιες, χώρια ο σταυρός στη μια γωνιά, και ήθελε δουλειά το κόλλημα. Στο κόστος τού παράβγαινε ο Αμερικάνος, κόκκινες και άσπρες λουρίδες, και τ' άστρα στη γωνιά. Μα πιο ακριβό απ' ούλα τα τσερκένια, πανάκριβο, ώσαμε οχταράκι, μπορεί και δέκα μεταλλίκια —σου μιλάω για τρεχούμενο μπόι, κοντά ένα μέτρο— ήτανε το μπακλαβουδωτό. Ούλο μικρά μικρά τρίγωνα και μπακλαβουδάκια, χρώματα χρώματα. Εξόν από τον κόπο για το κόλλημα, χρειαζότανε και μεγάλη τέχνη, για να 'ναι ούλα τα κομματάκια ταιριαστά στο σχέδιο και στο χρώμα. Πήγαινε και πολύ τσιρίσι... Ακριβούτσικο ήτανε κι ο ουρανός με τ' άστρα, σκούρο μαβί, με κολλημένα πάνω του, από χρυσόχαρτο, ούλα τ' άστρα και οι κομήτες τ' ουρανού. Και πού να δεις κάτι θεόρατα τσερκένια, πάνω από μπόι ανθρώπου. Αυτά, τ' αμολάρανε οι μεγάλοι, όχι με σπάγγο, με σκοινάκι. Τα κουμαντάρανε δυο δυο νομάτοι, γεροί άντροι, με χέρια ροζιασμένα στη δουλειά, γιατί το τράβηγμα του αέρα σου χαράκιαζε τα δάχτυλα. Τα μάτωνε. Αμόλαρα κι εγώ ένα τέτοιο τσερκένι μια βολά.

Αυτά είχα να σου πω. Ήτανε θάμα να βλέπεις ολάκερη την πολιτεία ν' ανεβαίνει στα ουράνια. Να, για να καταλάβεις, ξέρεις το εικόνισμα, που ο άγγελος σηκώνει την ταφόπετρα, κι ο Χριστός βγαίνει από τον τάφο κι αναλήφτεται στον ουρανό, κρατώντας μια πασχαλιάτικια κόκκινη παντιέρα; Κάτι τέτοιο ήτανε.

Αυτά είχα να σου πω. Έλα, πήγαινε τώρα. Στο καλό».

Κατερίνα Χουζούρη